

DŮSLEDKY PRO DETI

50 až 70 % detí, ktorých matky sú týrané, je takisto postihnutých priamym fyzickým, psychickým alebo sexualizovaným násilím. **Každé dieťa, i keď samo nie je priamo týrané, veľmi trpí v dôsledku násilia páchaného na jeho matke.** U mnohých sa začína toto trápenie už pred narodením: k týraniu počas tehotenstva dochádza veľmi často. Tieto deti žijú v atmosfére násilia a strachu. Ich otcovia sú násilníci a ich matky zdeptané svojou životnou situáciou.

AKO DETI REAGUJÚ NA NÁSILIE

Niektoré, najmä staršie deti, sa snažia matke pomôcť, a tak si môžu privodiť priame fyzické ohrozenie. Iné sú priam ochromené strachom. Niektoré telefonujú na políciu. Mladšie deti sa cítia vinné: „Keby som viac poslúchala (poslúchal), nebol by ocko taký zlý.“ Podobne ako ich matky, aj ony sa snažia vlastným správaním ovplyvniť násilie zo strany otca a sú frustrované, smutné alebo nahnevané, keď sa im nedarí násilie zastaviť. Deti, ktoré vyrastajú v rodinách, kde sa pácha násilie, sa naučia považovať:

- násilie za prijateľný spôsob správania;
- neúctu voči ženám za normálnu;
- spojenie lásky a násilia za prijateľné.

Aj deti, ktoré násilnícky otec priamo týra, ho navonok odmietajú len zriedkavo. Ich vzťah k otcovi je vzťahom obete k páchatelovi. Tento vzťah charakterizuje okrem iného lojalita k páchatelovi a pripútanie sa k nemu. To je veľmi mätúce nielen pre deti a ich matky, ale aj pre ich okolie. Deti prežívajú rovnako protichodné pocity k násilníkovi ako ich matky (pozri kapitolu 10: Ako sa vlastnými silami vyrovnáť s násilím).

Všetky deti sa nesprávajú rovnako, ale násilie má v každom prípade negatívne dôsledky na ich fyzické a psychické zdravie. Mnohé deti sa cítia odlišné od svojich vrstovníkov a sú uzavreté. Majú pocity viny, sú neisté, osamelé a úzkostlivé. Pociťujú zlosť, za ktorú sú často trestané dvojnásobne — v rodine aj mimo nej, ak sa ich „nápadné“ správanie stane rušivým pre okolie. Iné

deti sa správajú naopak až mimoriadne „pokojne“ a prispôsobivo, preto ich dospelí často „prehliadajú“ a neposkytujú im potrebnú pozornosť. Chlapcom, ktorí zažili násilie na svojej matke, hrozí, že sa neskôr budú sami násilnícky správať voči svojim priateľkám a manželkám.

Symptómy, ktoré naznačujú, že dieťa prežíva násilie:

- veľká nervozita a úzkostlivosť;
- pomočovanie;
- problémy s adaptáciou v skupine, nerozvinuté záujmy, málo sociálnych kontaktov, zlé, alebo veľmi premenlivé školské výsledky;
- nepokoj, znížená schopnosť koncentrácie;
- psychosomatické ochorenia — astma, bolesti hlavy, žalúdočné a črevné ťažkosti, zajakanie, difúzne ťažkosti;
- extrémne agresívny verbálny aj neverbálny prejav;
- krutosť voči zvieratám;
- „úteky“ z domu;
- prehnane prispôsobivé, extrémne „poslušné“ správanie.

SITUÁCIA MATIEK

Mnohé matky ochraňujú svoje deti pred priamym násilím zo strany otca. Páchanie násilia na deťoch býva pre ne často posledným argumentom pre rozchod. Prinajmenšom rovnaký počet matiek však deti už ochrániť nedokáže. V týchto prípadoch potrebujú podporu nielen deti, ale aj ich matky, pretože:

- matky prehliadajú, alebo bagatelizujú násilie páchané na deťoch, podobne ako násilie páchané na nich samých;
- sú na tom fyzicky a psychicky už tak zle, že nevládzu deti chrániť;
- majú strach, že deti stratia, ak sa s mužom nerozídu;
- majú strach, že deti stratia, ak sa s mužom rozídu a nedokážu v súdnom konaní o zverení detí do výchovy preukázať „usporiadané bytové pomery“;
- niektoré týrané matky v dôsledku zažívaného násilia aj samy páchajú násilie na svojich deťoch a obávajú sa odhalenia.

„Často som im nepravila nič poriadne na jedenie a bola som šťastná, keď celé hodiny sedeli pred televízorom a mala som pokoj.“

Ženy zanedbávajú svoje deti, pretože sú poznačené vlastnými zážitkami s násilím. Mnohé ženy prestanú týrať svoje deti alebo ich zanedbávať, keď samy nie sú ohrozované. Pretože týrané ženy ich vlastná situácia extrémne zaťažuje, je najlepšou intervenciou v záujme detí podpora matky. Informácie o právnych možnostiach môžu neistotu matiek zmenšiť.

ZVERENIE DO VÝCHOVY, VÝŽIVNÉ, ÚPRAVA STYKU

Podľa zákona o rodine sú **zákonnými zástupcami** maloletých detí obaja rodičia (to zahŕňa opateru, výchovu, zastupovanie a spravovanie majetku). Rodičia sú povinní sústavne a dôsledne sa starať o výchovu, zdravie, výživu a všestranný vývin maloletého dieťaťa a chrániť jeho záujmy (§ 28 – 30 Zákona o rodine). Podľa zákona o rodine môže súd v záujme maloletého dieťaťa rozhodnúť o uložení výchovných opatrení a v prípade, že predchádzajúce výchovné opatrenia nevedli k náprave, môže dieťa dočasne odňať rodičom aj proti ich vôli a nariadiť umiestnenie dieťaťa v niektorom zariadení (najdlhšie na 6 mesiacov).

Ohrozenie vývinu a výchovy dieťaťa nemusí znamenať len to, že rodič zneužíva svoje rodičovské práva. Dochádza k nemu aj vtedy, keď rodič svojim celkovým správaním ohrozuje priaznivý vývin dieťaťa.

V rodine, kde muž pácha násilie na žene, čím ohrozuje aj vývin a výchovu detí, **je potrebné upraviť práva a povinnosti rodičov k deťom, najmä rozhodnúť o zverení dieťaťa do výchovy jedného (nenásilnickeho) rodiča**. Návrh môže podať rodič dieťaťa alebo odbor sociálnych vecí ÚPSVaR. Rodičia maloletého dieťaťa, ktorí spolu nežijú, sa môžu kedykoľvek dohodnúť o úprave výkonu svojich rodičovských práv a povinností. Ak sa nedohodnú, súd môže aj bez návrhu upraviť výkon ich rodičovských práv a povinností. Súd určí najmä to, ktorému z rodičov zverí maloleté dieťa do osobnej starostlivosti, a určí aj výživné na maloleté dieťa zo strany druhého rodiča. Vzťahuje sa to aj na situáciu, keď rodičia dieťaťa bývajú v jednom byte, ale spolu nežijú. V prípade, že rodičia spolu žijú, avšak jeden z nich neplní dobrovoľne svoje vyživovacie povinnosti voči maloletým deťom, sa súd môže obmedziť len na úpravu vyživovacej povinnosti.

DŮSLEDKY PRO DETI

Ak rodičia žijú trvalo neusporiadaným spôsobom života, alebo svoje rodičovské povinnosti nevykonávajú vôbec, alebo nezabezpečujú výchovu maloletého dieťaťa, súd im v záujme maloletého dieťaťa obmedzí výkon rodičovských práv. Ak rodič zneužíva svoje rodičovské práva a povinnosti najmä týraním, sexuálnym zneužívaním, zanedbávaním alebo iným zlým zaobchádzaním s maloletým dieťaťom, alebo ak napriek predchádzajúcim upozorneniam závažným spôsobom zanedbáva výkon rodičovských práv a povinností, súd ho pozbaví výkonu rodičovských práv.

Návrh na obmedzenie alebo pozbavenie rodičovských práv môže podať odbor sociálnych vecí ÚPSVaR, obec alebo ktokoľvek, kto má záujem na riadnej výchove dieťaťa (napr. blízka osoba alebo zariadenie náhradnej výchovy). Návrh treba podať na okresnom súde v mieste príslušnom podľa miesta trvalého bydliska dieťaťa.

Rodič, ktorému nie je dieťa zverené do výchovy, má právo osobne sa sťkať s dieťaťom. Toto právo možno obmedziť alebo odňať, len ak existujú závažné dôvody. Násilie otca voči matke je takýmto dôvodom (hoci súdna prax sa toho bežne nepridržiava).

Pri rozvode manželstva je súčasťou rozsudku aj úprava styku rodiča, ktorému dieťa nebolo zverené do osobnej starostlivosti, s dieťaťom. Ak je to v záujme maloletého dieťaťa, súd styk maloletého dieťaťa s rodičom obmedzí alebo zakáže (§ 25 Zákona o rodine). Pri rozhodovaní súdu o obmedzení alebo zákaze styku dieťaťa s rodičom si súd spravidla zadováži posudky znalca alebo znalkyne (lekára alebo lekárky, psychológa alebo psychologičky) na preukázanie nevyhnutnosti tohto opatrenia v záujme fyzického a psychického zdravia dieťaťa.

V konaní týkajúcom sa starostlivosti o maloleté deti môže byť použité aj **predbežné opatrenie**, ak sú preň splnené všetky zákonom stanovené podmienky.

Vyživovacia povinnosť rodičov k deťom vyplýva priamo zo zákona (zákonná vyživovacia povinnosť) a trvá dovtedy, kým deti nie sú schopné samy sa živiť (§ 62 Zákona o rodine). Súdne konanie o určení výživného pre

maloleté dieťa (do 18 rokov) sa môže začať aj bez návrhu (ex offa), po dosiahnutí plnoletosti len na návrh oprávneného, t. j. dieťaťa (§ 65 Zákona o rodine).

Výživné možno priznať len odo dňa začatia súdneho konania. Výživné pre maloleté dieťa možno priznať najviac na tri roky spätne odo dňa začatia konania, ak sú na to dôvody hodné osobitného zreteľa.

Vzhľadom na vymedzenie postavenia štátnych orgánov v čl. 2, ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky **sú orgány sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately povinné konať vždy, ak si to vyžaduje záujem maloletých detí**. Nekonať v takýchto prípadoch je porušením ústavného práva na osobitnú ochranu detí a mládeže, ako aj práv zakotvených v Dohovore o právach dieťaťa, ktorým je Slovenská republika viazaná.

ŠPECIÁLNE ODPORÚČANIA PRE ŽENY

S rozchodom sa spája veľa otázok a obáv. Bojíte sa, či vám súd zverí deti do výchovy, bojíte sa aj o ich budúcnosť. No treba myslieť na to, že rodina, v ktorej sa vyskytuje násilie, poškodzuje aj deti. Priateľky a priatelia i príbuzní vás často ešte utvrdzujú vo vašich obavách.

V skutočnosti však máte veľké šance získať deti do svojej výchovy, najmä ak ste sa o ne starali prevažne sama a ak bol muž násilnícky aj voči deťom. Vysvetlite svojim deťom, že už nemôžete ďalej znášať násilie, aby sa mohli prispôbiť zmenenej situácii. Ak musíte opustiť spoločný byt, vezmite so sebou deti, ak chcete požiadať, aby boli zverené do výchovy vám. Hovorte s deťmi o svojom rozhodnutí a ak je to možné, zabaľte aj veci, ktoré sú pre vaše deti dôležité.

Ak sa obávate, že by muž mohol deti uniesť, aby mohol na vás vyvíjať nátlak a prinútiť vás k návratu, sú nevyhnutné ďalšie opatrenia:

- Požiadajte súd o nariadenie predbežného opatrenia o zverení detí do výchovy vám.
- Odložte doklady detí na bezpečné miesto.
- Kópie všetkých súdnych rozhodnutí noste pri sebe.

- Zabezpečte si aktuálnu fotografiu svojho muža a detí.
- Informujte o situácii osoby, ktoré sa o vaše dieťa starajú (učiteľky a pod.).
- Pozhovárajte sa s deťmi o tom, ako by mohli v takej situácii reagovať.

Ak vaše dieťa hovorí o týraní alebo sexuálnom zneužívaní:

- Uverte mu, deti si takéto veci len veľmi zriedka vymýšľajú.
- Zachovajte pokoj, pretože prehnaná reakcia môže zosilniť traumu dieťaťa.
- Povedzte dieťaťu, že na násilí nenesie žiadnu vinu.
- Vyhľadajte pedagogicko–psychologickú poradňu; poradte sa, aké kroky na podporu dieťaťa môžete urobiť.
- Kontaktujte pracovníčku alebo pracovníka odboru sociálnych vecí príslušného ÚPSVaR.
- Obráťte sa na niektorú z organizácií poskytujúcich pomoc ženám a/alebo deťom (pozri kapitolu 17: Adresy, telefónne čísla, odporúčaná literatúra).

Stáva sa, že otcovia svoje deti týrajú a/alebo sexuálne zneužívajú v čase stretnutí vymedzených súdom alebo dohodnutých s matkou. Ak spozorujete podozrivé príznaky alebo vám dieťa o tom povie, obráťte sa na poradňu pre ženy a urobte právne kroky na ochranu dieťaťa: požiadajte o pomoc odbor sociálnych vecí príslušného ÚPSVaR, podajte na súde návrh na zákaz styku otca s dieťaťom, prípadne na nariadenie predbežného opatrenia o zákaze styku. Hodnovernosť výpovedí dieťaťa môžete podporiť lekárskym potvrdením v prípade, že sú zranenia viditeľné. Niektorí sudcovia a sudkyne, žiaľ, interpretujú tieto obvinenia ako znamenie nezvládnutých konfliktov medzi rodičmi po rozchode. V takom prípade potrebujete právnu pomoc, ktorú vám môže sprostredkovať niektorá z organizácií, resp. zariadení poskytujúcich pomoc ženám a deťom. Odložte zábrany a hovorte s poradenskými pracovníčkami otvorene. Pamätajte, že svojim deťom budete môcť dopriať lásku a primeranú starostlivosť len vtedy, ak sa vy sama budete cítiť dobre.